

el-Bedrû't-tâlî^c, müellif hattı nüsha-sından Muhammed b. Muhammed el-Ânî's'nin istinsah ettiği nüsha esas alınarak Zebâre'nin zeyliyle birlikte iki cilt halinde basılmış (Kahire 1348), daha sonra da bundan muhtelif ofset baskılar yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şevkânî, *el-Bedrû't-tâlî*^c, Kahire 1348, I-II; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 819; Ma'a'l-mektebe, s. 99; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Merâci'u târîhi'l-Yemen*, Dimaşk 1972, s. 52; a.mlf., *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Beyrut 1408/1988, s. 508; Eymen Fuâd Seyyid, *Meşâdirü târîhi'l-Yemen fi'l-âsri'l-İslâmî*, Kahire 1974, s. 295.

CENGİZ KALLEK

BEDÛH

(بدوح)

Eskiden kullanılan bir tılsım.

Türkçe'de *bedûh* şeklinde kullanılan kelimenin Arapça ve Farsça telaffuzu *budûh* olup kök ve anlamı üzerinde birtakım ihtilâflar vardır. Bazı Türkçe ve Farsça lugatlarda hiçbir mesnedi olmaksızın kelimenin aslının Arapça, diğer bazılarında ise İbrânice olduğu ileri sürülmektedir. Bu terimi almayan eski Arapça lugatların aksine sonrakilerde "bdh" kökünden gelip "hanımların nazik bir şekilde yürüyüşü" anlamını taşıyan *budûh* masdarı bulunmaktaysa da (meselâ bk. *Tâcü'l-ârus*, "bdh" md.) Türkçe ve Farsça lugatlarda ileri sürülen "esmâ-i hüsnâdan vedûd vezninde veya anlamında bir isim", "mektup ve havaleleri yerine ulaştırmakla görevli bir melek veya ilâh adı", "Hintli ve Çinliler'in tanrısı Budâ'nın (Buddha) adından bozma bir terim" mânalarını taşıyan herhangi bir kelimeye rastlanmamaktadır. Arap edebiyatçısı Mîhâil es-Sabbâğ'ın ileri sürdüğü, her türlü yazışma ve nakliyatı güven içinde gerçekleşen dindar ve güvenilir bir Hicazlı tâcirin ismi olduğu yolundaki iddianın da hiçbir dayanağı yoktur (bk. de Sacy, III, 349). Bazı eserlerde görülen *bedûhun* esmâ-i hüsnâdan bir isim olduğu iddiası bu tılsıma ehemmiyet ve kutsiyet kazandırma gayretiyle izah edilebilir. Zira bu isim Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de geçmediği gibi Allah'ın isimlerinin zikredildiği hiçbir hadiste de yer almamaktadır. Her kültürde gizli ilimlerle ilgilenen kişilerin büyü, tılsım ve muska yapımında kullanmak üzere anlamı belirsiz birtakım garip kelimeler seçtikleri ve muhtemelen yaptıklarına

kutsiyet atfetmek veya muhataplarına itimat telkin etmek için bunların tanrısı ismi olduğunu ileri sürdükleri görülmektedir. Meselâ hristiyanların *bedûhun* tam karşılığı olarak kullandığı *abracadabra* ve *abraxas* (abrasax) kelimeleri bunlardır (bk. TA, I, 85, 86).

Aslında hiçbir anlamı bulunmayan *bedûh* (بدوح) kelimesi, şekil 1'deki üçlü *vefk*^a (el -vefku'l-harfî) dört köşesindeki harflerin soldan sağa dizilmesinden oluşmaktadır. Bu vefkin aslı ise şekil 2'deki sayılarla ilgili vefk (el -vefku'l-adedî) olup her rakamı şekil 1'deki harflerin ebced hesabındaki karşılıklarını vermektedir. Gazzâlî'den sonraki İslâmî literatüre hâkim olan inanışa göre bu vefk ile Hz. Âdem arasında bir münasebet bulunmakta, ayrıca bu vefkin Hz. Süleyman'ın (m.ö. X. yüzyıl) mührü olduğu ileri sürülmektedir. Buna delil olarak da Âdem (آدم) ismindeki harflerle bu vefkte yer alan bütün rakamların ebced değerlerinin toplamının birbirine eşit olduğu (45 = 45) ve aynı eşitliğin Hz. Âdem'den yaratıldığı için onun bir parçası sayılan Havvâ'nın (حوا) adıyla bu vefkin cüzlemini teşkil eden her bir sıra, sütun veya köşegenler üzerindeki sayılar için de geçerli olduğu (15 = 15) ileri sürülmektedir. Ancak bu vefkin Hz. Süleyman'ın mührü olduğuna dair herhangi bir delil gösterilememektedir. Aksine mühr-i Süleyman, yahudi tılsım ve muskalarında rastlandığı ve İslâmî sanatlarda da benimsendiği üzere iç içe geçmiş iki eşkenar üçgenden oluşan altı köşeli bir yıldız iken elden ele dolaşarak Tyanalı Apollonios gibi bazı Yunan filozoflarına ve nihayet Belhli bir ihtiyardan Gazzâlî'ye geçtiği ileri sürülen mührün üçgen (bk. şekil 3), daha sonra "vefku'l-Gazzâlî", "müselle-sü'l-Gazzâlî", "hâtemü'l-Gazzâlî", "ced-velü'l-Gazzâlî" gibi isimlerle şöhret bulan vefkin ise kare şeklinde olduğu bilinmektedir.

Bu vefk İslâmî literatürde ilk defa, gizli ilimlerle ilgili Yunan kaynaklarından faydalanarak çeşitli eserler veren Câbir b. Hayvân (ö. 200/815) tarafından *Kitâb-ül-Mevâzin*'de kullanılmış ve Tyanalı Apollonios'a atfedilerek bunun doğumu kolaylaştırıcı bir tılsım olduğu ileri sürülmüştür. Bununla birlikte Çin edebiyatında lō-şü adıyla anılan ve ilk defa İmparator Yü (m.ö. XXII. yüzyıl) tarafından Huang-Ho nehrinden çıkan bir kaplumbağanın sırtında görüldüğü rivayet edilen bu vefkin çeşitli kültürlerde çok eski devirlerden beri bilindiği anlaşılmak-

tadır. Ancak müslümanlar arasında gerek yazılı gerekse sözlü tatbikatta mak-sada uygun bazı âyetlerin veya duaların ilâvesiyle bu tılsıma İslâmî bir renk vermeye çaba harcanmıştır. Buna göre Gazzâlî'ye aidiyetinde şüphe bulunan *Vefku Zühâl* isimli eserin şerhlerinde yer alan, Gazzâlî'nin Hz. Süleyman'ın kayıp mührünü (!) Meryem ve Şûrâ sûrelerinin başındaki (كهيعص) ve (حم عسق) harflerinden ilham alarak bulup çıkardığı veya Belhli bir ihtiyardan elde ettiği iddiasının bu vefke daha büyük bir önem ve meşrûluk kazandırma amacına yönelik olduğu söylenebilir. Macdonald'ın, konuyla ilgili en eski Arap kaynaklarından Bûnî'nin (ö. 622/1225) *Şemsü'l-ma'â-rifi'l-kubrâ*'sında önemli bir yer tutmayan bu tılsımın Gazzâlî tarafından *el-Münkız mine'd-dalâl*'de "güç meselelerin halinde emin bir metot" olarak gösterilmesinden sonra yaygın bir şekilde kullanılmaya başladığını ileri sürmesi şaşırtıcıdır. Çünkü Gazzâlî Bûnî'den önce yaşadığı gibi söz konusu eserinde de bu tılsımı övücü herhangi bir ifade kullanmamış, aksine aklın kavrayamadığı bazı garip şeylerle ilgili örnekleri verirken önceki kaynaklarda doğumu kolaylaştırmada etkili bir metot olarak gösterildiğini söylediği bu vefkten de sadece birkaç satırla bahsetmiştir (bk. *el-Münkız mine'd-dalâl*, s. 85). Bûnî'nin Gazzâlî'yi zikretmeksizin bundan "vefku Azrâil" adıyla bahsetmesi ise (*Şemsü'l-ma'â-rifi'l-kubrâ*, I, 35) vefkin Gazzâlî'ye atfen şöhret bulmasının daha sonraki dönemlerde gerçekleştiğini göstermektedir. İlgili literatürde *bedûh* ile Zühâl (Satürn) gezegeni arasında da iki açıdan ilişki kurulmaktadır. Birincisi, Zühâl (زحل) kelimesinin ebced değeri ile bu vefkteki bütün rakamların toplamı birbirine eşittir (45 = 45). İkincisi, eski astrolojiye göre Zühâl soğuk, kuru ve hızlı bir gezegendir; buna göre Câlinûs'un her türlü hastalığın zıt özelliklere sahip maddelerle tedavi edilebileceği teorisine uygun olarak enflamatik (sulu, iltihaplı, ateşli) hastalıkların tedavisi, mahkûm ve esirlerin kolay kaçabilmesi, doğumun çabuklaştırılması gibi maksatlar için bu vefk kullanılmalıdır.

Bedûhun köşelerindeki dört rakam (٨٦٤٢) veya harfe (ب د و ح) "müzewvecât" (çiftler), diğer beşine ise (٩٢٥٧١ = ١٢٥٧١) "müfredât" (tekler) denilmektedir. Eğer yapılacak tılsım hayra yönelikse müzewvecât, şerre yönelikse müfredât, eğer hem hayrın hem şerrin te-

mini isteniyorsa vefkin tamamı kullanılır. Çeşitli ihtiyaçların temini için hazırlanan tılsım ve muskalarda sık sık kullanıldığı görülen bedûh lafzının veya onu oluşturan harflerle sayısal değerlerinin yahut da ismini aldığı üçlü vefkin maksada göre belirli sayılarda okunması veya çeşitli şekillerde çizilmesi tavsiye edilir (bk. şekil 4-9). Ancak bir müslümanın bu ilimlerle uğraşabilmesi için uzmanlık kazanması ve bu bilgileri kötüye kullanmaması için de başta şeriata bağlılık olmak üzere yirmi müsbet özelliğe sahip bulunması şart koşulmaktadır.

Kaynaklarda bu tılsımın başlıca şu amaçlarla kullanıldığı belirtilmektedir: Sihir ve büyünün bozulması; iki kişi arasında aşk ve muhabbet sağlanması; eşler arasında sıcak bir alâka kurulması veya birbirlerinden soğutulması; evde kalmış kızların kismetlerinin açılması; sevgililerin veya hasreti çekilen kişilerin rüyada görülmesi; çocukların sebebi belirsiz korku ve ağlamalarının önlenmesi; karın ağrısı, baş ağrısı, humma, sara gibi çeşitli hastalıkların tedavisi; her türlü şeyin kaybolmak ya da çalınmaktan muhafazası; kaçak kimselerin, kayıp veya çalıntı şeylerin bulunması; hırsızın yakalanması; vahşi ve zehirli hayvanların, çeşitli haşeratin, düşmanın, eşkiyanın, zalim devlet adamlarının şerrinden emin olunması; kara ve deniz avının, ziraatin, ticaretin bereketlendirilmesi; yolcunun yorulmaması, deniz ve kara kazalarına mâruz kalmaması. Bu tılsım uygulamada ya sözlü veya yazılı olarak kullanılmıştır. Yazılı olanı maksada göre kâğıt, bez ve deri parçaları, ziynet eşyaları, çe-

şitli taş ya da madenler, kılıç, hançer, ok, bıçak, iğne, kâse, kilit gibi âletler, meyve, yumurta ve benzeri yiyecekler, tırnak, parmak, el ayası, alın, gözkapığı vb. organlar olmak üzere çok çeşitli şeylerin üzerine tükürük, zift, katran, kan vb. ile yazılmak suretiyle yapılır. Nihayet bu tılsımlı maddeler ya muska yapılarak ilgili kişiye verilir veya su, gülsuyu, yağmur suyu, misk, za'feran gibi maddelerle yıkanarak bu su muhataba içirilir ya da ateşe atmak, gömmek, tütsü yapmak suretiyle imha edilir. Halk arasında ise koruyucu gücüne inanılan بوح kelimesi veya onun ebced karşılığı olan ٨ ٦ ٤ ٢ rakamları, adreslerine güvenle ve çabuk ulaşmalarını temin için mektup ve benzeri şeylerin üzerine yazılmalıdır.

Bedûh gerek aşk büyüsü yapımında kullanılması, gerekse mektuplar üzerine bir emniyet unsuru olarak yazılmasından dolayı şiirlere de girmiştir. Divan edebiyatının vazgeçilmez ana teması olan âşık-mâşuk arasındaki ilgiyi kurmak veya arttırmak için yahut da iki sevgili arasındaki haberleşmeyi temin için bedûhtan bahsedildiği görülmektedir. İffet'in, "Yazılsam arz-ı hâl-i dilberân üzre bedûh olsam" mısraı, "Sevgiliye takdim edilen arzuhalin üzerine yazılan bedûh gibi onun eline ulaşıp" mânasıyla bu ikinci anlayışa örnektir. Sünbülzâde Vehbî'nin Arapça - Türkçe manzum bir lugat olan *Nuhbe-i Vehbî*'sindeki, "Ba'zılar nâm-ı Hudâ dedi bedûh / Yürümek tarz-ı nezâketle bûdûh" beyti ise bedûhun XVIII. yüzyılda bilinmesi gereken bir kelime olarak çocuklara öğretiliğini gös-

termesi ve meşhur iki mânasını vermesi bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca bir vefk olarak kullanıldığı zaman Türkçe, Farsça, Arapça veya her üç dilde karışık (mülemma') manzum ibareler halinde yazıldığı veya söylendiği de görülmektedir. "Yâ bedûh yâ bedûh yâ bedûh / Ellif beyne'r-rûhi ve'r-rûh / Bi-hakki'l-kalemi ve'l-levh / Ve Âdem ü Havvâ ve Nûh" şeklindeki tekerleme bunlardan biridir.

Gizli ilimlerle uğraşan kişiler yanında bazı İslâm âlimleri ve müslüman halk tarafından da çeşitli maksatlar için kullanıldığı görülen bu tılsımın yukarıdaki değerlendirmeler ışığında İslâmî temeli olmadığı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

- Ahter-i Kebir, "bedûh" md.; *Tâcû'l-'arûs*, "bdh" md.; Mehmed Salâhî, *Kâmûs-ı Osmânî*, "bedûh" md.; *Kâmûs-ı Türkî*, "bedûh" md.; *Türk Lugatı*, "bedûh" md.; Dihhudâ, *Lugatnâme*, "budûh" md.; Blachère, *Dictionnaire Arabe-Français-Anglais*, Paris 1967, I, 428-429; Dozy, *Supplément aux dictionnaires Arabes*, Beyrut 1968, I, 59-60; Gazzâlî, *el-Münkız mine'd-dalâl*, Beyrut 1408/1987, s. 85; Ahmed b. Ali el-Bûnî, *Şemsü'l-ma'ârifî'l-kubrâ*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü's-Sekâfiyye), I, 35; İbn Bindi Ebû Saîd, *Müstevci'bû'l-meâmîd ft Şerhi Hâtemi Ebî Hâmid*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 5389, vr. 109^b-145^b; Abdurrahman b. Muhammed el-Bistâmî, *Şemsü'l-âfâk ft 'ilmi'l-hurûf ve'l-eufâk*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2807, vr. 74^a-75^b, 112^b, 121^{ab}, 123^a, 196^b, 240^b, 248^b, 250^b, 253^b; Deyrebî, *Mücerrebâtü'd-Deyrebiyyü'l-kebir*, Kahire 1379, s. 109; Demeñhürî, *İk-dû'l-ferâ'id ft mâ li'l-müşelleş mine'l-fevâ'id*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 825, vr. 73^b-110^b; a.mlf., *Şifâ'üz-şam'ân bi-sırrı kalbî'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 825, vr. 48^a-b; de Sacy, *Chrestomathie Arabe*, Paris 1806, III, 279, 349-350; Yusuf Muhammed el-Hindî, *el-Cevherü'l-gâli ft havâşşî'l-müşelleş li'l-Gazzâlî*, Kahire, ts. (Mektebetü's-Şeyh Abdülmün'im es-Sabrî el-Kütübî), s. 10-38, 44-52; Levend, *Divan Edebiyatı*, s. 226-228; Muharem Mercanlıgil, *Ebced Hesabı*, Ankara 1960, s. 30-31; W. Ahrens, "Studien über die «magischen Quadrate» der Araber", *Isl*, VII (1917), s. 186-250; a.mlf., "Die «magischen Quadrate» al-Bûnî's", a.e., XII (1922), s. 157-164; A. Ittig, "A Talismanic Bowl", *Isl*, XVIII (1982), s. 88-90; Pakalın, "Beduh", I, 193-195; *TA*, I, 85, 86; VI, 8-9; D. B. Macdonald, "Bedûh", *IA*, II, 447-449; a.mlf., "Budûh", *UDM*, IV, 178-180; a.mlf., "Budûh", *El² Suppl.* (İng.), s. 153-154; J. Ruska, "Vefk", *IA*, XIII, 256-258; "Beduh", *SA*, I, 202-203; W. Crooke, "Charms and Amulets (Indian)", *ERE*, III, 445; *TDEA*, I, 374.

CENGİZ KALLEK

BED'Ü'L-EMÂLÎ

(bk. el-EMÂLÎ).

د	ط	ب
ز	و	ج
ح	ا	و

Şekil 1

٤	٩	٢
٣	٥	٧
٨	١	٦

Şekil 2

٢		
٩	٧	٨
٤	٣	٦

Şekil 3

		٢
٤	٥	٧
٢	١	٦
٨		

Şekil 4

د		ب
ح		و

Şekil 5

	ط	
ز	و	ج
	ا	

Şekil 6

د	ط	ب
ز		ج
ح	ا	و

Şekil 7

		ب	ب	
	د	د	د	
و	و	و	و	و
ح	ح	ح	ح	ح

Şekil 8

ط		
ز	و	

Şekil 9

ح	ا	و
ز	و	ج
د	ط	ب

Şekil 10